

بازآفرینی تاریخ و فرهنگ ایران در تلویزیون

✉ اعظم رفیعی

خبرنگار

در دوران معاصر، تلویزیون در حال تجربه تحولاتی مهم در عرصه تولید سریال‌های تاریخی است. این روند با دو پروژه شاخص در حال پیگیری است. نخستین پروژه سریال «سلمان فارسی» ساخته داوود میرباقری است که یکی از برجسته‌ترین کارگردانان تلویزیون ایران به شمار می‌رود. او که پیش از این آثار ماندگاری چون «مختارنامه» و «معصومیت از دست رفته» را خلق کرده، در سلمان فارسی سراغ یکی از شخصیت‌های تأثیرگذار تاریخ اسلام رفته. میرباقری در این اثر، با تکیه بر پژوهش‌های علمی و تاریخی سعی دارد تصویری صحیح از شخصیت سلمان فارسی ارائه دهد که از لحاظ فرهنگی و دینی برای مخاطب ایرانی و جهانی آموزنده باشد. چنین آثاری به‌ویژه در شرایط کنونی نه تنها موجب ارتقای سطح فرهنگ عمومی جامعه می‌شود بلکه می‌تواند به بهبود درک مشترک بین فرهنگ‌ها و تاریخ‌های مختلف کمک کند. دومین پروژه برجسته، مجموعه تاریخی «موسی کلیم‌الله» است که توسط ابراهیم حاتمی‌کیا ساخته می‌شود. حاتمی‌کیا که با آثار ماندگاری مانند «آژانس شیشه‌ای» و «چ» شناخته می‌شود، در سریال آخرش تلاش کرده به یک نگاه جامع و عمیق به زندگی حضرت موسی (ع) بپردازد. «موسی کلیم‌الله» که پیش از این در قالب سینمایی ارکان و با استقبال گسترده تماشاگران روبه‌رو شده، در شکل مجموعه تلویزیونی خود روایتی متفاوت و جامع‌تر از زندگی این پیامبر (ص) را در معرض دید قرار می‌دهد. توجه ویژه به جزئیات تاریخی، پرداخت به ابعاد معنوی شخصیت حضرت موسی (ع) و ساختار روایی‌ای که در آن دین و تاریخ به‌طور توأمان مورد کاوش قرار می‌گیرند، از ویژگی‌های بارز این اثر به‌شمار می‌رود. این دو پروژه نشان‌دهنده عزم جدی تلویزیون ایران برای تولید آثار فاخر تاریخی با رویکردی علمی و دقیق است. در حالی که بسیاری از تولیدات تلویزیونی در سطح جهانی در پی خلق آثار تجاری و سرگرم‌کننده هستند، تلویزیون ایران با ساخت این آثار تاریخی دنبال حفظ و انتقال میراث فرهنگی و دینی خود به نسل‌های آینده است. گفتنی است این رویکرد فرصتی برای بازتعریف هویت ملی و فرهنگی ایران فراهم می‌آورد.

شخصیت‌هاست. به عنوان مثال، در اسناد و عکس‌های باقیمانده از دوران قاجار، زنان باندامی فربه و بدون آرایش ظاهری می‌شوند اما در سریال‌های ما اغلب از بازیگرانی با چهره‌های گریه‌شده و اندام‌های نامتناسب با واقعیت تاریخی استفاده می‌شود که بیشتر به مدل‌های دنیای مد شباهت دارند تا زنان اندرونی دربار قاجار. معترض با اشاره به تجربه همکاری‌اش با برخی کارگردانان تلویزیونی، از تعامل سازنده میان پژوهشگران تاریخ و سینماگران سخن گفت: در زمان ساخت سریال «دکتر قریب»، آقای عیاری بارها با من تماس گرفت و درباره جزئیات تاریخی مانند اسم وزارتخانه‌ها، لباس‌ها و فضای اجتماعی آن دوره پرسید. من هم بدون هیچ چشمداشتی، پاسخ تمام سؤالات را دادم. این تعامل‌ها نشان می‌دهد اگر اراده‌ای جدی وجود داشته باشد، می‌توان آثاری ساخت که هم دقیق باشند و هم جذاب. وی با اشاره به سریال معمای شاه گفت: من از ساخت این سریال رضایت دارم. آقای ورزی با نگاهی هنرمندانه به وقایع نگریسته و باید اجازه داد کارگردان، کار خود را انجام دهد. در فضای فرهنگی ما، باید به نگاه‌های مختلف میدان داد، به‌ویژه اگر کار پژوهشی پشت آنها باشد. وی در پایان گفت وگو، درباره استفاده از عنصر تخیل در آثار تاریخی گفت: درام و تخیل، چاشنی‌هایی لازم برای جذاب‌تر کردن روایت‌های تاریخی هستند، البته به شرط آن‌که به اصل وقایع خیانت نشود. نمونه‌های موفق وجود دارند که براساس داستان‌های واقعی ساخته شده‌اند اما با افزودن داستان‌های دراماتیک، توانسته‌اند مخاطبان میلیونی جذب کنند. در ایران نیز نمونه‌هایی چون کتاب «حیات» که بعدها به فیلم تبدیل شد، نشان می‌دهد چگونه می‌توان از افسانه و واقعیت، ترکیبی جذاب برای ساخت یک اثر نمایشی موفق خلق کرد. مهم‌نگاه هنری و اشراف تاریخی فیلمساز است.

دوخته‌شده که در نهایت اینها پیچیدگی و هزینه زیادی دارد. این کارگردان تلویزیون با اشاره به موضوع تحریف تاریخ در آثار نمایش با تأکید بر لزوم وفاداری به تاریخ، گفت: تحریف زمانی رخ می‌دهد که بزرگه‌های تاریخی وارونه نمایش داده شوند. بهترین راه، پرهیز از تحریف است. در آثار تاریخی، وفاداری به تاریخ و جذابیت دراماتیک باید توأمان رعایت شود. نمونه‌های موفق آثاری هستند که استادانه نوشته و ساخته شده‌اند و مخاطب را بدون تحریف، مجذوب می‌کنند. هاشمی‌دربایان تأکید کرد که سریال‌های تاریخی نه تنها سرگرم‌کننده‌اند، بلکه پلی میان گذشته و حال برای تقویت هویت ملی ایجاد می‌کنند.

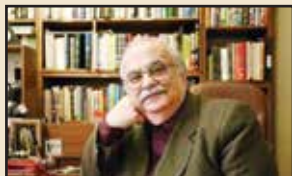
تصویری واقعی و اصیل از تاریخ ایران ارائه دهند. البته این کار نیازمند دانش، اشراف و دقت بالای نویسنده و کارگردان است. خسرو معتمد با اشاره به نمونه‌هایی از سریال‌های تاریخی موفق تولیدشده در صداوسیما گفت: سریال‌هایی مانند «ولایت عشق» و «مختارنامه» از آثار ماندگار تلویزیون هستند. روایت دقیق و وفاداری به تاریخ در این آثار باعث شده مورد توجه و احترام مردم قرار بگیرند. سریال مختارنامه علاوه بر روایت جذاب، جلوه‌های بصری و صحنه‌های جنگی بسیار باکیفیتی دارد که حتی با آثار خارجی قابل مقایسه است. وی تصریح کرد: کارگردان‌های این آثار، مانند داوود میرباقری، توانسته‌اند در کنار وفاداری به تاریخ، از زبان سینما برای جذاب‌تر کردن روایت استفاده کنند، کاری که نیاز به مهارت بالا و دانش عمیق دارد. این پژوهشگر تاریخ با اشاره به وجود سوژه‌های فراوان و جذاب در تاریخ ایران که قابلیت تبدیل به فیلم و سریال را دارند، تصریح کرد: داستان‌هایی مثل کاوه آهنگر یا رستم، از اسطوره‌های ماندگار و ریشه‌دار فرهنگ ایرانی هستند که هنوز به‌طور جدی به آنها پرداخته نشده‌است. حتی اگر بخشی از این داستان‌ها جنبه افسانه‌ای داشته باشند، باز هم می‌توان با نگاه هنری و سینمایی به آنها پرداخت. روایت‌هایی مانند داستان شیعه شدن ایرانیان و... ظرفیت‌های دراماتیک فوق‌العاده‌ای دارند. معتمد افزود: بسیاری از ملت‌ها از تاریخ اسطوره‌ای خود فیلم می‌سازند و آن را با افتخار به نسل‌های جدید منتقل می‌کنند؛ چرا ما از این سرمایه عظیم فرهنگی خود استفاده نکنیم.

این تاریخ‌نگار در ادامه به یکی از چالش‌های مهم در تولید آثار تاریخی، به‌ویژه مربوط به دوران قاجار به اشاره کرد و گفت: یکی از چالش‌های سریال‌های تاریخی بی‌توجهی به واقعیت ظاهری و فیزیکی

مخاطب با ادبیات، افسانه‌ها و فرهنگ کهن ایرانی فراهم می‌کنند. برای مثال در سریال مستوران از شاهنامه، اشعار سعدی و افسانه‌های ایرانی استفاده کردیم. این آثار در پس‌زمینه خود، مخاطب را با هویت فرهنگی و ادبی کشور پیوند می‌دهند.

هاشمی تصریح کرد: سریال‌های تاریخی نقش بسزایی در تقویت هویت ملی دارند زیرا با نمایش تاریخ، گذشته و ادبیات ایران، درک عمیق‌تری از ریشه‌های فرهنگی به مخاطب عرضه می‌کنند. وی چالش اصلی تولید آثار تاریخی را دکور، لباس و لوکیشن‌های خاص دانست و افزود: لوکیشن‌های سریال‌های تاریخی نیازمند ساخت یا بازسازی هستند همچنین لباس باید

ارائه سوژه به فیلمسازان تاریخی

خسرو معتمد، پژوهشگر و تاریخ‌نگار در گفت‌وگو با قاصدک، با تأکید بر نقش آثار نمایشی تاریخی در ارتقای آگاهی عمومی و لزوم توجه رسانه‌ها و فیلمسازان به این ژانر گفت: با توجه به غنای تاریخی ایران و ظرفیت‌های عظیم موجود در تاریخ کهن این سرزمین، ساخت سریال‌های تاریخی یکی از ابزارهای مهم فرهنگی برای مقابله با جریان‌های تحریف‌کننده تاریخ است. معتمد با اشاره به این‌که با وجود پیشرفت تکنولوژی و ابزارهای ارتباطی، آثار نمایشی تاریخی هنوز هم جایگاه و تأثیر خود را دارند، گفت: ساخت سریال‌های تاریخی نه تنها کهنه نشده، بلکه یکی از مؤثرترین راه‌ها برای آشنا کردن نسل‌های جدید با گذشته پرافتخار کشور است. مردم از سریال‌های تاریخی استقبال می‌کنند و این حاکی از علاقه‌مندی آنها به ریشه‌های فرهنگی و تاریخی‌شان است. این تاریخ‌نگار با تأکید بر این‌که تولید اثر تاریخی دقیق و مستند، مردم را با گذشته کشور آشنا می‌کند، خاطر نشان کرد: برخی افراد اطلاعات چندانی از وقایع تاریخی ندارند. رسانه‌ها و تولیدکنندگان آثار نمایشی می‌توانند با ساخت مستندها و سریال‌های جذاب و دقیق، این خلأ اطلاعاتی را پر کنند. به‌ویژه برای نسل جوان که تشنه دانستن است، این نوع روایتگری تاریخی می‌تواند بسیار تأثیرگذار باشد. وی در ادامه افزود: متأسفانه در خارج از کشور، آثاری تولید می‌شود که تاریخ ایران را تحریف می‌کنند. در مقابل وظیفه رسانه‌های داخلی است که با تولید آثار باکیفیت و مبتنی بر واقعیت‌های مستند،

فرصتی برای آشنایی مخاطب با فرهنگ کهن ایرانی

علی هاشمی، کارگردان تلویزیون که در کارنامه هنری‌اش ساخت سریال تاریخی مستوران به چشم می‌خورد در گفت‌وگو با قاصدک کوچک به اهمیت ساخت سریال‌های تاریخی در روزگار گرایش مخاطبان به محتوای سرگرم‌کننده و سریع‌مصرف پرداخت و گفت: سریال‌های تاریخی، برخلاف آثار کمدی یا روزمره، فرصتی برای آشنایی

